

WOJCIECH KLIMSKI

WYCHOWANIE RELIGIJNE WŚRÓD POLONII FRANCUSKIEJ W ŚWIETLE BADAŃ WSTĘPNYCH

Tematem artykułu są sposoby pogłębiania więzi z Bogiem podejmowane przez członków Polonii związanych z polskimi parafiami i ośrodkami duszpasterskimi we Francji. Podstawowe źródło informacji stanowią wyniki badań pilotażowych, w których uczestniczył autor niniejszego tekstu. Badania były realizowane przez zespół pracowników Instytutu Socjologii UKSW¹ w ramach szerszego projektu poświęconego kwestii transmisji katolicyzmu i polskiej kultury w tych parafiach i ośrodkach duszpasterskich.

Parafie we Francji, których członkami są Polacy, mają formułę personalną, a nie terytorialną. Skupiają się w ramach Polskiej Misji Katolickiej we Francji (*Mission Catholique Polonaise en France*). Obecnie jej skład stanowi 70 parafii i ośrodków polskiego duszpasterstwa ulokowanych na terenie całego kraju. Te ostatnie są polskimi duszpasterstwami prowadzonymi przy parafiach francuskich, w których polscy księża pełnią funkcje proboszcza lub wikarego. Polska Misja Katolicka została założona w 1922 r., natomiast duszpasterstwo polonijne (polskojęzyczne) sięga czasów Wielkiej Emigracji, kiedy po upadku powstania listopadowego Polacy emigrowali do Francji². Powstało ono jako odpowiedź na potrzebę zorganizowania dla emigrantów wsparcia duchowego i materialnego. Kolejne fale wychodźstwa uzasadniały konieczność kontynuowania tej formy pomocy, która trwa po dzień dzisiejszy.

Dr WOJCIECH KLIMSKI – Instytut Nauk Socjologicznych UKSW; e-mail: w.klimski@wp.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2337-0691>.

¹ Jego członkami byli ks. dr hab. A. Wysocki, prof. UKSW, dr M. Choczyński, dr W. Klimski, dr K. Ukłańska.

² M. BRUDZISZ, *Stan badań nad dziejami Polskiej Misji Katolickiej we Francji*, [w:] *W kręgu badań nad Polonią i duszpasterstwem polonijnym. Istota i metodologia*, red. ks. S. Zych, B. Walicki, Lublin: Ośrodek Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym KUL 2015, s. 321-327.

W 2011 r. liczba Polaków i ludności pochodzenia polskiego we Francji wynosiła 1 milion³. Szacowana przez Główny Urząd Statystyczny liczba Polaków przebywających czasowo we Francji w latach 2004-2018 (od momentu wejścia Polski do Unii Europejskiej) regularnie rosła każdego roku z poziomu 30 tys. do 64 tys.⁴ Konieczność działalności polskich parafii jest nadal aktualna i są one zobligowane do prowadzenia szerokiej oferty duszpasterskiej. Składają się na nią działania podstawowe – bezpośrednio związane z rozwojem religijności wiernych, oraz wtórne (ekstensywne) – opiekuńczo-zabezpieczające, kulturalno-oświatowe i rekreacyjne⁵. Na ostatnią falę emigracji (po 2004 r.) Polska Misja Katolicka odpowiedziała rozwojem nowych form duszpasterstwa i ewangelizacji, służących pogłębianiu wiary. Położono większy akcent na duszpasterstwo młodych Polaków, którzy wówczas masowo przyjeżdżali i szukali oferty duszpasterskiej w polskich oraz francuskich parafiach⁶.

W dalszej części artykułu zostanie zaprezentowane zagadnienie pluralizmu religijnego społeczeństwa francuskiego i figury Polaka-katolika. Są to fenomeny, które mają istotne znaczenie dla religijności naszych respondentów i metod jej pogłębiania.

1. PLURALIZM RELIGIJNY I FIGURA POLAKA-KATOLIKA – KLUCZOWE KONTEKSTY WYCHOWANIA RELIGIJNEGO W ŚRODOWISKU POLONII FRANCUSKIEJ

W społeczeństwie francuskim obserwujemy rozwój procesów pluralizmu religijnego. W 2009 r. 64% Francuzów deklarowało przynależność do katolicyzmu, 3% do protestantyzmu, 5% do innych religii. Brak przynależności do jakiegokolwiek wyznania wskazało wówczas 28%. Rok później 60,4% stanowili katolicy, 28% nienależący do żadnego wyznania, 7,5% muzułmanie, 2,6% protestanci, 0,5% wyznawcy judaizmu, 0,45% buddyści, 0,35% wyz-

³ W. NECEL, *Katolickie duszpasterstwo na emigracji*, [w:] *Kościół katolicki w Polsce 1991-2011. Rocznik statystyczny*, red. P. Cieśląg, P. Łysoń, W. Sadłoń, W. Zdaniewicz, Warszawa: ISKK SAC GUS 2014, s. 159.

⁴ Z. KOSTRZEWA, *Informacja o rozmiarach i kierunkach czasowej emigracji z Polski w latach 2004-2018*, „GUS. Informacje Sygnalne”, file:///C:/Users/ADALBE~1/AppData/Local/Temp/informacja_o_rozmiarach_i_kierunkach_czasowej_emigracji_z_polski_w_latach_2004-2018.pdf [dostęp: 10.01.2021].

⁵ <https://mission-catholique-polonaise.pl/pmk> [dostęp: 10.01.2021].

⁶ <https://mission-catholique-polonaise.pl/pmk> [dostęp: 10.01.2021].

nawcy religii tradycyjnych, 0,05% wyznawcy hinduizmu, 0,15% pozostali. W 2012 r. na pytanie „czy uważa się Pan(i) wyznawcą/wyznawczynią jakiegś religii lub czuje się związany(a) z jakimś Kościołem lub religią”, ponad połowa Francuzów (w wieku 15 lat i więcej) odpowiedziała negatywnie lub nie potrafiła ocenić swojego konfesyjnego położenia (51,9%). Pozostali udzielili pozytywnej odpowiedzi (48,1%)⁷. W latach 1975-2015 odsetek deklarujących przynależność do wyznania katolickiego spadł z poziomu 85,5% do 56%⁸. Podobnie w latach 2000-2019 regularnie spadały liczby udzielanych chrztów (z 400 327 do 204 304) oraz malała popularność zawierania ślubów katolickich (z 122 580 do 44 951)⁹. W społeczeństwie francuskim religijność instytucjonalna wyraźnie zanika. Kościół katolicki zamyka świątynie, gdyż kurczy się populacja jego wiernych, zanikają praktyki religijne i maleje liczba powołań kapłańskich¹⁰. Pojawiają się natomiast nowe formy odniesień do pozaempirycznego świata w postaci subiektywnie przeżywanej duchowości. Jest ona trudna do uchwycenia za pomocą tradycyjnych wskaźników badawczych, ale jest aktywna tak w sferze prywatnej, jak i w przestrzeni publicznej¹¹. Badacze od lat podkreślają, że „w różnorodnej mentalnie Francji spotkać można wyznawców chyba wszystkich wierzeń znanych we współczesnym świecie, także amorficznych, animistycznych, mistyków, wróżbitów i innych”¹².

Kolejną odsłoną pluralizmu religijnego są „emigracyjne tradycje” społeczeństwa francuskiego. Jest to społeczeństwo, które jest i było otwarte na imigrantów. Sprzyja to dyfuzji ogniwi kultury, wierzeń i praktyk w nowe miejsce zamieszkania. Nie hamuje tego procesu fakt, że francuska sfera publiczna jest wolna od religii zgodnie z zasadą laickości (*laïcité*) państwa. Emigranci zazwyczaj tworzą skupiska podtrzymujące ich kulturę i spowalniające procesy asymilacji. Ostatnia fala emigracji (która zasadniczo wystąpiła

⁷ A. BIEŃKUŃSKA, P. CIECIELONG, A. GÓRALCZYK, G. GUDASZEWSKI, T. PIASECKI, W. SADŁOŃ, *Wyznania religijne w Polsce w latach 2015-2018*, Warszawa: Główny Urząd Statystyczny 2019, s. 327, 332.

⁸ A. WYSOCKI, *Dynamika zmian w parafii, a jej elementy istotne. Śladami pioniera socjologii parafii ks. Franciszka Mika*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe UKSW 2018, s. 185.

⁹ <https://eglise.catholique.fr/guide-eglise-catholique-france/statistiques-de-leglise-catholique-france-monde/statistiques-de-leglise-catholique-france/les-sacrements-en-france/> [dostęp: 10.01.2021].

¹⁰ A. BIEŃKUŃSKA, P. CIECIELONG, A. GÓRALCZYK, G. GUDASZEWSKI, T. PIASECKI, W. SADŁOŃ, *Wyznania religijne*, s. 341.

¹¹ P. PORTIER, *Les mutations du religieux dans la France contemporaine*, „Social Compass” 59(2012), issue 2, s. 193-207.

¹² H. ŁAKOMY, *Państwo a Kościół we Francji. Historia i współczesność*, Kraków: Wydawnictwo Naukowe WSP 1999, s. 7.

w latach 2014-2015), spowodowała, że władze państwa musiały ograniczyć dotychczasową otwartość społeczeństwa. Nastroje wśród Francuzów zaczęły się wyraźnie radykalizować, popularność zyskiwały poglądy nacjonalistyczne, które jasno podkreślały trudności asymilacyjne emigrantów¹³. W roku 2018 szacowano, że Francja przyjmowała około 200 tys. emigrantów rocznie, a około 100 tys. osób otrzymywało obywatelstwo francuskie. W latach 2000-2010 obywatelstwo francuskie otrzymywało rocznie 140 tys.¹⁴ osób.

Pluralizm religijny ma także umocowanie w prawie francuskim. Obliguje ono władze państwa do utrzymywania go wraz z należyтым szacunkiem wobec wszystkich, a także podkreśla, że pluralizm religijny obok równości każdego obywatela wobec prawa, świeckości państwa i demokracji, jest atrybutem Republiki¹⁵. Przejawem chronienia pluralizmu religijnego jest też prawna zasada rozdziału Kościoła i państwa. Widoczne jest to m.in. w tym, że organizacja szkolnictwa publicznego jest neutralna światopoglądowo oraz odcina się od wszelkich programów i przejawów religijnych. Włączenie do programów jednego lub kilku z wyznań, nawet trwale posadowionych w historii Francji (chrześcijaństwa, islamu czy judaizmu), byłoby formą ich promowania i marginalizowania innych. Nie jest możliwe, aby państwo zapewniło kształcenie religijne reprezentujące wszystkie religie obecne w społeczeństwie francuskim. Dlatego w szkole odbywa się nauczanie moralności świeckiej oraz tzw. faktów religijnych (*faits religieux*), których znajomość ma zapoznać uczniów z kulturą i historią Francji oraz w dać im możliwość uczestniczenia w bieżących dyskusjach toczących się w społeczeństwie. Przy czym nauczanie tych faktów nie jest oznaką otwierania się szkoły na religię, lecz jest świadectwem dojrzewania jej laickości¹⁶. Kształcenie religijne jest więc sprawą prywatną (sumienia), dokonuje się w pełnej wolności (gdyż szkoła nie faworyzuje żadnej konfesji poprzez nauczanie) i jest pozostawione rodzicom bądź opiekunom. Mogą oni samodzielnie organizować kształcenie religijne ze swoją instytucją religijną. Odbywa się ono wówczas poza budynkami szkoły publicznej, choć na żądanie rodziców może być w nich prowadzone. Program edukacji, który nie jest włączony do programu szkol-

¹³ A. WYSOCKI, *Parafie rzymskokatolickie na przedmieściach Paryża wobec integracji imigrantów*, [w:] *Religia wobec wyzwań współczesności z perspektywy nauk społecznych*, red. I. Borowik, S. Grotowska, P. Stawiński, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar 2018, s. 308-309.

¹⁴ Tamże, s. 298.

¹⁵ M. MADEJ, Z. PASEK, *Kulturowe i prawne aspekty kontrowersji wokół chusty muzułmańskiej we Francji*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 15(2012), s. 208, 211.

¹⁶ B. SKŁODOWSKI, *Kształt edukacji religijnej we Francji*, „Studia Katechetyczne” 12(2016), s. 85-86.

nego, opracowuje Kościół. Nauczyciel jest opłacany przez rodziców. Dniem edukacji religijnej jest środa, która do roku szkolnego 2014/2015 była dla wszystkich uczniów wolna od zajęć szkolnych. Aktualnie również w środowe poranki odbywają się zajęcia w szkole¹⁷. W ten sposób realizowana jest pluralistyczna zasada poszanowania różnorodnych przekonań i religii, a szkoła pozostaje otwarta i wspólna dla wszystkich¹⁸. Pluralizm religijny rozwija się przez indywidualne zainteresowania i działania Francuzów. Państwo, nie angażując się w kondycję poszczególnych konfesji, wspiera go i podtrzymuje.

Pluralizm religijny nie jest jedyną perspektywą, w której sytuują się nasze badania i która ma znaczenie dla procesów wychowania religijnego w badanej populacji. Ważną jest tu jeszcze figura Polaka-katolika, zespalająca tożsamość narodową i wyznaniową¹⁹. Ów związek ukształtował się m.in. w wyniku wydarzeń historycznych, w których Kościół przyjmował rolę obrońcy uciśnionych i opozycji moralnej²⁰. Były nimi rozbiory, II wojna światowa i czas PRL-u. Kościół organizował wówczas (adekwatnie do sytuacji i swych możliwości) pomoc fizyczną i duchową; wpierał materialnie, infrastrukturalnie i komunikacyjnie dążenia niepodległościowe i wolnościowe; organizował schronienie prześladowanym i walczącym; tworzył zaplecze instytucjonalne dla kultywowania oraz przekazywania wartości narodowych, religijnych. Dlatego katolickie praktyki religijne integrowały Polaków przeciwstawiających się władzy, podtrzymywały tożsamość narodową, budowały poczucie wspólnoty, a udział w nich wyrażał niechęć wobec rządzących. Aktywność religijna była interpretowana jako uczestniczenie w narodowej kulturze i *vice versa*. W okresie PRL-u istotne znaczenie dla krzepnięcia tych zależności miały pielgrzymki Jana Pawła II, jednego z aktualnych bohaterów narodowych Polaków²¹.

¹⁷ Tamże, s. 84.

¹⁸ H. ŁAKOMY, *Państwo a Kościół*, s. 99; M. STRZELEC, *Nauczanie religii w wybranych krajach Europy na przełomie tysiącleci*, [w:] *Edukacja w cywilizacji XXI wieku*, red. A. Buchner-Jeziorska, M. Sroczyńska, Kielce: Wyższa Szkoła Umiejętności 2005, s. 174-175.

¹⁹ S. CZARNOWSKI, *Kultura religijna wiejskiego ludu polskiego*, [w:] TENŻE, *Dziela*, Warszawa: PWN 1956, t. 1, s. 87-107.

²⁰ J. MAJKA, *Historyczno-kulturowe uwarunkowania katolicyzmu polskiego*, [w:] *Socjologia religii. Wybór tekstów*, red. F. Adamski, Kraków: Wydawnictwo Apostolstwa Modlitwy 1984, s. 251-253.

²¹ W. KLIMSKI, *Religijność i patriotyzm – aktualność relacji*, [w:] *Cooltura nocą. Europejska Noc Muzeów w Warszawie 2018*, red. M. Kawińska, S. H. Zaręba, Warszawa: Warszawskie Wydawnictwo Socjologiczne, s. 128-129; K. UKLAŃSKA, *Życie po życiu. Studium socjologiczne pośmiertnych ról Jana Pawła II*, Kraków: Zakład Wydawniczy Nomos 2018, s. 146-178.

Zbitka Polak-katolik nie może być interpretowana dosłownie. Protestanci, prawosławni, muzułmanie i niewierzący również są Polakami, choć stanowią mniejszość. Przypisanie do katolicyzmu nie oznacza realizowania religijności kościelnej. Zazwyczaj jest ona selektywna, a niekiedy wyczerpuje się w deklaracyjnym związku z tym wyznaniem. Obecnie codzienność z powodzeniem obchodzi się bez religii i dla zdecydowanej mniejszości jest realizowaną wartością codzienną. Jednak z perspektywy historycznej figura Polaka-katolika okazuje się być dynamiczna, w niektórych momentach dziejowych aktywna i wyrazista, zaś w innych (jak choćby obecnie) zdaje się wygasła i zdezaktualizowana. Nie można wykluczyć, że zmiany trendów społecznych, gospodarczych lub kulturowych wywołujące lęki bądź niepokoje społeczne ponownie ożywią idee Polaka-katolika²².

Obecnie badacze konstatują, że koncept Polaka-katolika wchodzi w zasób treści przekazywanych w procesie socjalizacji i wychowania. Jest żywy i aktualizują go różne traumy społeczne (ostatnią z nich stanowiły negatywne skutki okresu transformacji)²³. Katolicyzm pozostaje komponentem autoidentyfikacji Polaków²⁴. Pokazują to także badania realizowane wśród polskich imigrantów. Święta, ważne wydarzenia z życia osobistego bądź narodowego przeżywają oni w polskich parafiach, kościołach, w obecności Polonii i duchowieństwa z Polski²⁵. Również przedstawiciele innych narodów (np. białoruskiego, ukraińskiego) wiążą Polaków z katolicyzmem²⁶. Z drugiej strony,

²² M. GRABOWSKA, *Religia, jednostka, wspólnota*, „Chrześcijaństwo – Świat – Polityka” 2008, nr 2, s. 9-10.; K. KOSELA, *Polak i katolik. Splątana tożsamość*, Warszawa: IFiS PAN 2003, s. 42, 317-318.

²³ I. BOROWIK, *Procesy instytucjonalizacji i prywatyzacji religii w powojennej Polsce*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego 1997, s. 71; I. BOROWIK, *Przemiany religijności w Polsce na tle transformacji w Europie Środkowo-Wschodniej i globalizacji*, [w:] *Globalny i lokalny wymiar religii. Polska w kontekście europejskim*, red. I. Borowik, A. Górny, W. Świątkiewicz, Kraków: Zakład Wydawniczy Nomos 2016, s. 11.

²⁴ R. BOGUSZEWSKI, *Od zinstytucjonalizowanej do zindywidualizowanej: religijność Polaków w procesie przemian*, [w:] *Globalny i lokalny wymiar religii. Polska w kontekście europejskim*, red. I. Borowik, A. Górny, W. Świątkiewicz, Kraków: Zakład Wydawniczy Nomos 2016, s. 136-137.

²⁵ M. MICHALSKA, *Polacy w Pradze i ich związki z ojczyzną – stara i nowa emigracja*, [w:] *Polacy poza granicami kraju u progu XXI wieku. Różne oblicza polskiej tożsamości*, t. 52, red. M. Michalska, Wrocław: Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, Uniwersytet Wrocławski 2011, s. 116-117; J. KROTOFIL, *Religia w procesie kształtowania tożsamości wśród polskich migrantów w Wielkiej Brytanii*, Kraków: Zakład Wydawniczy Nomos 2013, s. 134-137.

²⁶ G. BABIŃSKI, *Ukraińcy w Polsce współczesnej i ich wizja własnej kultury oraz polskiej kultury dominującej*, [w:] *Kultura dominująca jako kultura obca. Mniejszości kulturowe a grupa dominująca w Polsce*, red. J. Mucha, Warszawa: Oficyna Naukowa 1999, s. 111; Z.J. WINNICKI, *Stan obecny i perspektywy polskiej mniejszości narodowej na Białorusi*, [w:] *Polacy poza*

badacze obserwują, że w niektórych środowiskach polonijnych (Wielkiej Brytanii i Mołdawii) widocznie słabnie rola religii w konstytuowaniu tożsamości grupowej i w rozumieniu polskości. Zbitka Polaka-katolika jakby się tam „rozchodziła”²⁷.

Pluralizm religijny społeczeństwa francuskiego i złożoność (a niekiedy zapętlenie) cech fenomenu Polaka-katolika argumentuje podjęcie tematu dotyczącego metod pogłębiania wiary w populacji Polonii francuskiej związanej z polskimi parafiami i ośrodkami duszpasterskimi we Francji. Potwierdza, że jest ona właściwym odbiorcą stawianych pytań. Szczególnie, że prowadzone wśród niej duszpasterstwo charakteryzowało intencjonalne odwoływanie się do motywacji religijno-patriotycznej, a jego długie tradycje mocno wiązały katolicyzm i tradycję narodową. Były one silniejsze niż w ojczystym kraju. Co więcej, religijność francuskiej Polonii miała także swoją specyfikę wyrażającą się w kulcie, symbolice religijnej, zwyczajach oraz w więzi z duszpasterzami. Tworzyła ona jej swoistość konstytuującą tożsamość emigrantów, ich poczucie wspólnoty oraz świadomość więzi z macierzystą kulturą²⁸.

2. METODOLOGIA BADANIA PILOTAŻOWEGO

Zrealizowany pilotaż przeprowadzono w ramach badań podstawowych, których przedmiotem była transmisja kulturowa w polskich parafiach i ośrodkach duszpasterskich we Francji. Jednym z problemów badawczych (do którego odnosi się niniejszy tekst) było wychowanie religijne prowadzone przez Polaków związanych z tymi parafiami i ośrodkami. Interesowała nas kondycja tej formy wychowania w badanej zbiorowości (czy jest ona podejmowana) oraz popularność określonych metod wychowawczych, z jakich badania korzystają. Chcieliśmy również określić powszechność katechezy dorosłych w tym środowisku. Postawiliśmy 2 hipotezy. Pierwsza stwierdzała, że człon-

granicami kraju u progu XXI wieku. Różne oblicza polskiej tożsamości, t. 52, red. M. Michalska, Wrocław: Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, Uniwersytet Wrocławski 2011, s. 161.

²⁷ A. NOWAK-DANKOWSKA, K. NOWAK, *Między Wschodem a Zachodem. Wokół postaw i dylematów Polaków mołdawskich*, [w:] *Polacy poza granicami kraju u progu XXI wieku. Różne oblicza polskiej tożsamości*, t. 52, red. M. Michalska, Wrocław: Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, Uniwersytet Wrocławski 2011, s. 230; J. KROTOFIL, *Religia w procesie kształtowania tożsamości*, s. 264.

²⁸ R. DZWONKOWSKI, *Polonijne placówki duszpasterskie i integracja (na przykładzie Francji)*, „Studia Polonijne” 6(1983), s. 171; R. DZWONKOWSKI, *Życie religijne Polonii Francuskiej w latach 1920-1986 jako wyraz więzi z krajem pochodzenia*, „Studia Polonijne” 15(1993), s. 39.

kowie Polonii francuskiej związani z polskimi parafiami i ośrodkami duszpasterskimi we Francji podejmują różnorakie metody wychowawcze pogłębiające ich religijność. Druga orzekła, że członkowie Polonii francuskiej związani z polskimi parafiami i ośrodkami duszpasterskimi we Francji uczestniczą w katechezie dorosłych. Hipoteza pierwsza odwoływała się do historycznie ugruntowanego związku Polonii francuskiej z katolicyzmem, który nie tylko miał znaczenie dla ich religijności, ale także był komponentem ich polskiej tożsamości narodowej oraz podtrzymywał jej trwanie²⁹. Ponadto Polacy mieszkający w ojczyźnie, zasilający w kolejnych falach emigracji szeregi Polonii francuskiej wciąż są związani z tym wyznaniem. Druga hipoteza akcentowała udział w katechezie dorosłych, bowiem jest to praktyka pogłębiania wiary, która w społeczeństwach mocno pluralistycznych nie cieszy się popularnością. Dodatkowo Kościół traktuje ją jako jedną z ważniejszych form wychowania i z tych powodów dla socjologa udział w niej jest wskaźnikiem ponadprzeciętnego religijnego zaangażowania³⁰.

Wskaźniki wykorzystane do weryfikacji hipotez są zadomowione w badaniach nad reprodukcją religijności. Interesowały nas takie wskaźniki, które świadczą o intencjonalnym zaangażowaniu wychowawców bądź wychowanków w proces pogłębiania wiary. Ujawniają ich podmiotowość, aktywność, a w niektórych przypadkach szczególną pieczę nad procesem pogłębiania religijności. Odkrywają ich ponadprzeciętne zaangażowanie w religię. Wskaźnikami wykorzystanymi w badaniu były: praktyka modlitwy prywatnej, modlitwy wspólnej z rodziną, rozmowy na tematy religijne z bliskimi i nieznanymi oraz udział w parafialnej katechezie dorosłych. Również pytaliśmy o takie metody, jak słuchanie kazań, czytanie Pisma Świętego, udział w pielgrzymkach religijnych, udział w spotkaniach grup modlitewnych, korzystanie z religijnych stron internetowych, czytanie książek religijnych, oglądanie programów religijnych w telewizji, słuchanie religijnych audycji radiowych, czytanie prasy religijnej, rozmowy z księżmi na tematy religijne.

Wybór takich indyktorów umożliwił uchwycenie kategorii respondentów, którzy są zainteresowani pogłębieniem wiary, traktując ją jako zinternalizowaną i faktycznie realizowaną wartość. Szczególnie, że codzienność naszych badanych upływa w społeczeństwie francuskim i w znamionującym je pluralizmie religijnym. Stanowi on zasadniczy kontekst kulturowy, oddziału-

²⁹ R. DZWONKOWSKI, *Ideowe oblicze współczesnej Polonii francuskiej*, [w:] *Współczesne środowiska emigracji polskiej. Sytuacja duszpasterska*, red. J. Bakalarz, Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL 1985, s. 78.

³⁰ A. POTOCKI, *Wychowanie religijne w polskich przemianach*, Warszawa: Wydawnictwo UKSW 2007, s. 343.

jący na procesy wychowania religijnego realizowanego w zbiorowości Polonii i jest ważny dla struktury ich religijności. Ponadto wybrane wskaźniki umożliwiały identyfikację kohort, których członkowie w mniejszym stopniu bądź w ogóle nie interesują się pogłębianiem wiary. Ostatecznie przeprowadzone badania pozwalały na pokazanie szerszej palety postaw wobec edukacji religijnej.

Zwiad badawczy odbył się w trzech polskich parafiach rzymskokatolickich. Dwie znajdują się w Paryżu (pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny oraz pw. św. Genowefy). Trzecia parafia jest usytuowana w Lyonie (pw. Trójcy Świętej). Ich wybór był podyktowany tym, że skupiają największą liczbę Polaków. Badanie przeprowadzono we wrześniu i październiku 2019 r. Próba badawcza pilotażu wyniosła 65 respondentów (N=65). Spełniała ona standardy metodologicznych badań wstępnych, w których próba ma charakter nielosowy, liczy od kilku do kilkudziesięciu respondentów³¹, a badania są przeprowadzane w populacji, w której mogą znaleźć zastosowanie pytania kwestionariusza³². Umożliwiło to właściwe wnioskowanie konieczne dla przyszłych badań właściwych.

W badaniu pilotażowym wykorzystano ilościową metodę badań i technikę badawczą – ankietę. Miała ona formę elektroniczną CAWI (*Computer Assisted Web Interview*), składała się z 35 tematycznych pytań i 8 dotyczących cech społeczno-demograficznych indagowanych. Link do kwestionariusza został rozesłany duszpasterzom, którzy udostępniłi go wiernym w swoich parafiach i kilkakrotnie przypominali o realizowanym badaniu. Przygotowano również ulotki informacyjne, które wyłożono w kościołach.

W badaniu wzięło 85,7% kobiet i 14,3% mężczyzn. Respondenci z wykształceniem zasadniczym zawodowym stanowili 5,4% badanych, ze średnim – 21,4%, pomaturalnym – 16,1%, wyższym licencjackim 14,3% i wyższym magisterskim 42,9%. Odsetek ankietowanych w wieku do 24 lat wyniósł 3,6%; w wieku 25-34 lata – 12,5%; 35-44 lata – 33,9%; 45-54 lata – 19,6%; powyżej 65 lat – 3,6%. Większość pracowała zawodowo – 64,3%, bezrobotni liczyli 5,4%, renciści – 3,6%, emeryci – 12,5%, studenci 1,8%. Wreszcie populacja osób mieszkających we Francji do 5 lat wynosiła 8,9%; 6-10 lat – 16,1%; 11-15 lat – 14,3%; 16-20 lat – 16,1%, powyżej 21 lat – 44,6%.

³¹ K. GRZESZKIEWICZ-RADULSKA, *Metody badań pilotażowych*, „Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Sociologica” 42(2012), s. 115.

³² K. GRZESZKIEWICZ-RADULSKA, *Metody badań*, s. 115; E. BABBIE, *Badania społeczne w praktyce*, tłum. W. Betkiewicz, M. Bucholc, P. Gadomski i in., Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN 2003, s. 282.

Zadaniem zwiadu badawczego było przetestowanie narzędzia badawczego w celu poprawy jego standaryzacji, wyeliminowania niezrozumiałych i nieprecyzyjnych pytań, a także tych, które okazały się nieadekwatne do sytuacji ankietowanych i w ostateczności fałszowałyby dane lub prowadziłyby do utraty części z nich³³. Pilotaż miał także zweryfikować problem badawczy tak w zakresie jego występowania w danej zbiorowości, jak i w zakresie przeprowadzonej operacjonalizacji i eksplikacji. Określał, czy podjęty problem występuje w danym środowisku, czy został właściwie zoperacjonalizowany, czy zastosowano właściwe wskaźniki i czy mają one jednoznaczny sens empiryczny³⁴. Między innymi z tych racji badania próbne nie spełniają wymogów badań reprezentatywnych. Nie pozwalają na uogólnienie zebranych wyników na całą populację Polonii francuskiej oraz na tworzenie korelacji między zmiennymi. Zrealizowana próba nie była zbiorem umożliwiającym wyodrębnienie zależności probabilistycznych. Zebrany materiał empiryczny stanowił jednak pewien zasób informacyjny, również w zakresie kontynuowania planów badawczych prowadzonych na szerszą skalę.

Podjęta problematyka badawcza dotycząca praktyk pogłębiania wiary sytuuje się na gruncie socjologii wychowania religijnego. Dotyczy świadomych oddziaływań na wychowanka, które prowadzą do pogłębiania jego religijności. Zazwyczaj osoba wychowanka jest kojarzona z dzieckiem, ale na potrzeby niniejszych badań musimy także mieć na uwadze samowychowanie, które zasadniczo dotyczy dorosłych³⁵.

3. STOSOWANE METODY POGŁĘBIANIA WIARY RELIGIJNEJ

Praktykę indywidualnej modlitwy traktujemy tutaj jako wskaźnik rozwoju więzi z Bogiem. Wynika to z faktu, że w świadomości Kościoła katolickiego modlitwa jest czynnością, w której realizuje się osobisty kontakt człowieka ze Stwórcą i prowadzi do pogłębiania relacji z nim (KKK 2098, 2565). Według nauczania Kościoła modlitwa prowadzi do budzenia nowych motywacji, wielkoduszności i nabywania umiejętności przekraczania siebie oraz odnajdywania Boga w codziennych okolicznościach³⁶. Jest to także aktyw-

³³ P.B. SZTABIŃSKI, *Jak połączyć pilotaż z badaniem próbnym? Przykład Europejskiego Sondażu Społecznego 2004*, „ASK: społeczeństwo, badania, metody” 14(2005), s. 56; L.A. GRUSZCZYŃSKI, *Badania pilotażowe*, [w:] *Badania empiryczne w socjologii*, t. 1, oprac. M. Malinkowski, M. Niezgoda, Tyczyn: Wyższa Szkoła Gospodarcza w Tyczynie 1997, s. 332.

³⁴ L.A. GRUSZCZYŃSKI, *Badania*, s. 332-333.

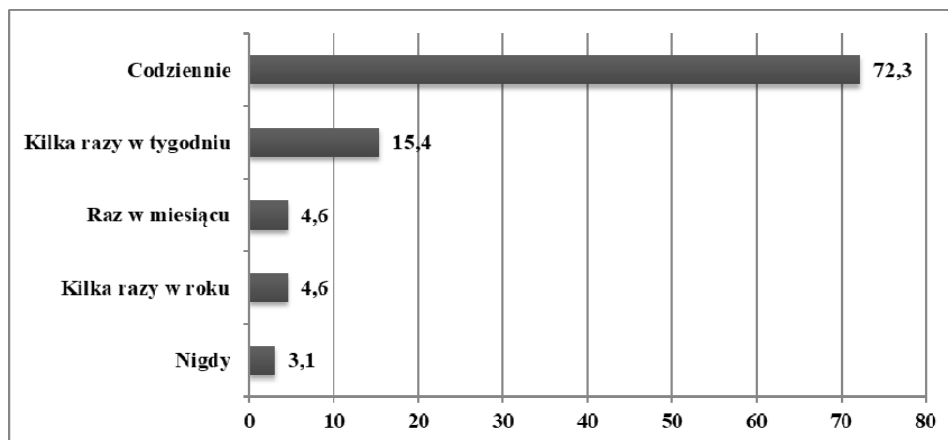
³⁵ A. POTOCKI, *Wychowanie religijne*, s. 13, 15.

³⁶ A. ZELMA, *Jan Paweł II nauczycielem modlitwy*, „Studia Elbląskie” (2012), nr 13, s. 172-178.

ność wymagającą dyscypliny, intencjonalnego zaangażowania i naznaczona trudnościami (KKK 2729-2737).

W świetle powyższego socjologowie religii traktują modlitwę indywidualną przede wszystkim jako praktykę nadobowiązkową (pobożną). Zawiera się w niej element „osobowo dobrowolny”, jej realizacja przekracza minimum aktywności określonej przez Kościół i wbrew obiegowym opiniom nie jest nakazana pod grzechem ciężkim³⁷. Dlatego poziom zaangażowania w nią jest jednym ze wskaźników kondycji religijności. Im jest ona częstsza, tym silniejsza jest relacja ze Stwórcą oraz większe znaczenie przypisuje się religii. Modlitwa również jest wskaźnikiem pogłębiania więzi z Bogiem. Argumentują to nie tylko przywołane wyżej katechizmowe objaśnienie modlitwy, ale także jej socjologiczne interpretacje, podkreślające, że jest formą rozwijania i umacniania więzi z Bogiem³⁸. Popularność modlitwy w zbiorowości ankietowanych przedstawia wykres 1.

Wykres 1. Częstość podejmowania modlitwy indywidualnej przez respondentów (w %)

Źródło: Badanie pilotażowe „Transmisja kulturowo-religijna w polskich parafiach i ośrodkach duszpasterskich we Francji”, październik 2019 r.

³⁷ W. PIWOWARSKI, *Religijność wiejska w warunkach urbanizacji. Studium socjologiczne*, Warszawa: Biblioteka Więzi 1971, s. 195; TENŻE, *Religijność miejska w rejonie przemysłowym*, Warszawa: Biblioteka Więzi 1977, s. 27.

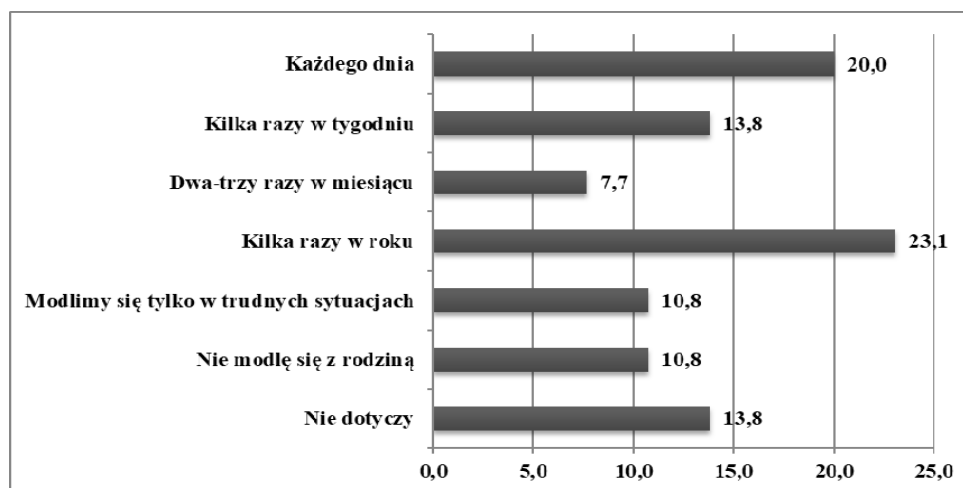
³⁸ Z. NARECKI, *Modlitwa*, [w:] *Leksykon socjologii religii. Zjawiska – badani – teorie*, red. M. Libiszowska-Żółtkowska, J. Mariański, Warszawa: Verbinum 2004, s. 247; J. MARIĄŃSKI, *Praktyki religijne w Polsce w procesie przemian*, [w:] *Postawy społeczno-religijne Polaków 1991-2012*, red. L. Adamczuk, E. Firlit, W. Zdaniewicz, Warszawa: Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego 2013, s. 84.

Pytani przede wszystkim modlą się codziennie. Tak postępuje 72,3% z nich. Kilka razy w tygodniu modli się 15,4% indagowanych. Kohorty modlących się raz w miesiącu i kilka razy w roku wynoszą po 4,6%. Badani, którzy nigdy się nie modlą, stanowią 3,1% zapytanych.

Dopełnieniem modlitwy indywidualnej – praktyki rozwijającej relację z Bogiem – jest modlitwa wspólna z rodziną. W świetle nauczania Kościoła jest to modlitwa, w której małżonkowie, rodzice i dzieci doświadczają wspólnoty z Bogiem i między sobą. Obejmuje wszelkie aspekty ich życia codziennego, przez co staje się okazją do ufego powierzenia rodziny Bogu. Nauczanie osobistej rozmowy z Nim jest specjalnym zadaniem rodziny, a w szczególności rodziców (FC 59-60)³⁹. Modlitwa wspólna tworzy atmosferę religijną rodziny, kształtuje ją jako wspólnotę wiary, nadziei i miłości, w której rozwija się religijność poszczególnych osób⁴⁰. Z tych powodów jej znaczenie dla religijnego wychowania jest większe niż w przypadku modlitwy indywidualnej⁴¹.

Respondenci zostali zapytani o częstość podejmowania tej praktyki. Wykres 2 prezentuje strukturę ich odpowiedzi.

Wykres 2. Częstość podejmowania przez badanych modlitwy z ich rodziną (w %)

Źródło: Badanie pilotażowe „Transmisja kulturowo-religijna w polskich parafiach i ośrodkach duszpasterskich we Francji”, październik 2019 r.

³⁹ A. ZELMA, *Jan Paweł II*, s. 172-173.

⁴⁰ D.K. ZAMORA, *Kościół domowy w rodzinie w ujęciu Katechizmu Kościoła katolickiego*, „Studia Warmińskie” 2001, nr 30, s. 326.

⁴¹ W. PIWOWARSKI, *Religijność miejska*, s. 279.

W badanej populacji modlitwa z rodziną jest popularną praktyką. Z różną częstością realizuje ją 75,4% indagowanych. Niemal co czwarty podejmuje ją kilka razy w roku (23,1%), a co piąty modli się każdego dnia (20%). Odsetek modlących się kilka razy w tygodniu wynosi 13,8%. Do modlitwy z rodziną w trudnych sytuacjach przyznaje się co dziesiąty ankietowany (10,8%). Nie modli się z rodziną 10,8% pytaných.

Pogłębianie więzi z Bogiem także dokonuje się podczas rozmów na tematy religijne. Mogą w nich uczestniczyć różne osoby i mogą mieć one różny charakter. Rozmowy prowadzone w rodzinie, między współmałżonkami i dziećmi, są natomiast formą rodzinnej katechezy. Jest to podstawowy sposób rozwoju wiedzy i wiary religijnej⁴². W procesie pogłębiania wiary w sposób szczególny koresponduje ona z modlitwą prywatną i wspólną z rodziną. Zapytaliśmy więc badanych, o to czy prowadzą rozmowy na tematy religijne z poszczególnymi osobami. Frekwencję odpowiedzi przedstawia tabela 1.

Tabela 1. Osoby, z którymi badani prowadzą rozmowy na tematy religijne (w %)

Kategorie odpowiedzi	Kategorie rozmówców						
	Żona/mąż	Dzieci	Rodzice	Inne osoby z rodziny	Przyjaciele	Koledzy/znajomi	Osoby spotkane przypadkowo
Bardzo często	7,7	12,3	10,8	6,2	7,7	4,6	1,5
Często	41,5	41,5	30,8	41,5	47,7	26,2	9,2
Rzadko	23,1	21,5	18,5	32,3	30,8	44,6	43,1
Bardzo rzadko	6,2	3,1	15,4	13,8	10,8	12,3	16,9
Nigdy	3,1	0,0	4,6	3,1	1,5	10,8	26,2
Nie dotyczy	18,5	21,5	20,0	3,1	1,5	1,5	3,1
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: Badanie pilotażowe „Transmisja kulturowo-religijna w polskich parafiach i ośrodkach duszpasterskich we Francji”, październik 2019 r.

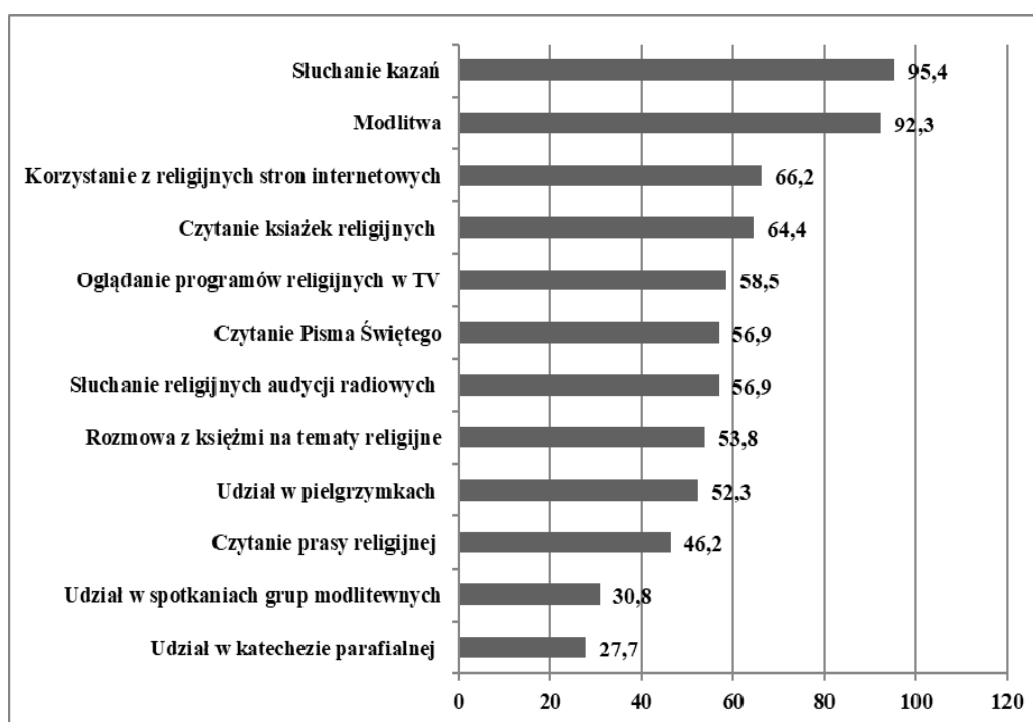
Rozkład odpowiedzi pokazuje, że respondenci bardzo często rozmawiają na tematy religijne z najbliższymi osobami – dziećmi i rodzicami. Wskazuje tak odpowiednio: 12,3% i 10,3%. W dalszej kolejności rozmówcami są małżonkowie i przyjaciele. W obu przypadkach odpowiedziało tak po 7,7% in-

⁴² B. BILICKA, *Katechizacja*, [w:] *Leksykon socjologii religii. Zjawiska – badani – teorie*, red. M. Libiszowska-Żółtkowska, J. Mariański, Warszawa: Verbinum, 2004, s. 177; D.K. ZAMORA, *Kościół domowy*, s. 330.

dagowanych. Pozostali interlokutorzy to: inne osoby z rodziny (6,2%), koledzy (4,6%) i spotkani przypadkowo (1,5%). Do kategorii częstych rozmówców należą osoby bliskie i najbliższe. Są to przyjaciele (47,7%), małżonkowie (41,5%), dzieci (41,5%), inne osoby z rodziny (41,5%) i rodzice (30,8%). Wreszcie 26,2% pytanych wskazało na znajomych i 9,2% na spotkanych przypadkowo. W konsekwencji skumulowane odsetki odpowiedzi „często” i „bardzo często” również potwierdzają, że rozmowy o problematyce religijnej są podejmowane z osobami bliskimi, do których należą przyjaciele (55,4%), dzieci (53,8%), małżonkowie (49,2%), inne osoby z rodziny (47,7%), rodzice (41,5%). Następnie koledzy (30,8%) i osoby spotkane przypadkowo (10,8%). Ankieterzy nigdy nie rozmawiają na tematy religijne z osobami spotkanymi przypadkowo (26,2%) i z kolegami (10,8%), rodzicami (4,6%), małżonkami (3,1%), innymi osobami z rodziny (3,1%) oraz przyjaciółmi (1,5%). Łączny odsetek odpowiedzi „rzadko” i „bardzo rzadko” wskazuje, że takie dysputy sporadycznie są prowadzone z przypadkowo spotkanymi osobami (60,0%), kolegami (56,9%), innymi osobami z rodziny (46,1%), przyjaciółmi (41,6%), rodzicami (33,9%), małżonkami (29,3%) i dziećmi (24,6%). Jednocześnie trzeba pamiętać, że uzyskane dane pokazują, że praktyka rozmów na tematy religijne jest stosunkowo popularna w badanej populacji, co świadczy o tym, że te zagadnienia są ważne dla ankietowanych, skoro tak często je podejmują. Uzyskane dane natomiast nie pozwalają na jednoznaczne stwierdzenie, czy te rozmowy każdorazowo mają na celu pogłębianie wiary. Nie wiemy, jaki odsetek z nich jest powierzchowny bądź sprowadza się do plotek lub wymiany niepewnych informacji. Wolno ostrożnie sądzić, że takie pobieżne rozmowy najczęściej pojawiają się w konwersacjach z kolegami i koleżankami oraz z osobami spotkanymi przypadkowo. Najbardziej (sądząc po frekwencji tych rozmów), kiedy interlokutorami są bliscy – przyjaciele, dzieci, małżonkowie, inni członkowie rodziny.

Instrumentów służących pogłębianiu wiary jest relatywnie wiele. Mogą mieć one typowo religijny charakter (modlitwa, udział w pielgrzymce) lub mogą dokonywać się podczas czynności, które ze swej istoty są niereligijne (czytanie książek bądź słuchanie radia). Ponieważ jednym z zamierzeń badawczych było dokładne poznanie metod rozwoju wiary realizowanych w badanej populacji, respondenci zostali poproszeni o wskazanie sposobów, jakie stosują, aby ich więź z Bogiem się rozwijała. Wykres 3 prezentuje ich popularność.

Wykres 3. Frekwencja metod pogłębiania wiary stosowanych przez badanych (w %)

Źródło: Badanie pilotażowe „Transmisja kulturowo-religijna w polskich parafiach i ośrodkach duszpasterskich we Francji”, październik 2019 r.

Respondenci rozwijają swoją wiarę religijną przede wszystkim poprzez słuchanie kazań. Deklaruje tak 95,4% z nich. Drugą najpopularniejszą formą pogłębiania więzi z Bogiem jest modlitwa, którą stosuje 92,3%. W dalszej kolejności badani wskazują na: korzystanie z religijnych stron i portali internetowych (66,2%), czytanie książek religijnych (64,4%), oglądanie religijnych programów telewizyjnych (58,5%), słuchanie religijnych audycji radiowych (56,9%) i czytanie Pisma Świętego (56,9%). Nieco ponad połowa ankietowanych rozmawia z księżmi na tematy religijne (53,8%) oraz wyjeżdża na pielgrzymki do miejsc kultu religijnego (52,3%), aby wzmocnić swą wiarę. Czytelnictwo prasy religijnej jest wykorzystywane przez 46,2% indagowanych, wspólna modlitwa w grupach modlitewnych przez 30,8%, a uczestnictwo w katechezie parafialnej przez 27,7% zapytanych.

4. UDZIAŁ W KATECHEZIE DOROSŁYCH

Jednym z typów katechezy (obok katechezy dzieci i młodzieży) jest katecheza dorosłych, której zadaniem (podobnie jak i wspomnianych jej form) jest doprowadzenie do pełnego rozwoju wiary. Uwzględniając psychofizyczną kondycję jej adresatów ma wspierać dojrzewanie życia religijnego, pogłębiać więź z Bogiem, prowadzić do oceny w świetle wiary zachodzących w codzienności zdarzeń społeczno-kulturalnych, wspierać rozwiązywanie problemów dotyczących wiary i moralności, rozwijać racjonalne fundamenty wiary, a także formować do podejmowania zadań w Kościele oraz do odważnego dawania świadectwa chrześcijańskiego życia w społeczeństwie. Katecheza dorosłych dodatkowo jest powiązana z katechezą dzieci. Właściwa religijna formacja tych ostatnich nierzadko wymaga wsparcia i opieki ze strony rodziców, którzy winni być przygotowani do pełnienia roli wychowawcy w wierze⁴³.

W warunkach społeczeństwa pluralistycznego konieczność prowadzenia katechezy dorosłych jest wyraźna. W literaturze przedmiotu zwraca się na to uwagę, pisząc o niej jako o problemie wielkiej wagi, konieczności i pilnej potrzebie⁴⁴. Jest wiele sposobów jej realizacji, a jednym z nich są konferencje, cykle wykładów organizowane w kościele lub budynkach parafialnych⁴⁵. Mając na uwadze rolę katechezy dorosłych w pogłębianiu więzi z Bogiem, zapytaliśmy badanych, czy uczestniczą w katechezie parafialnej organizowanej w ich parafii. Popularność tej aktywności przedstawia wykres 4.

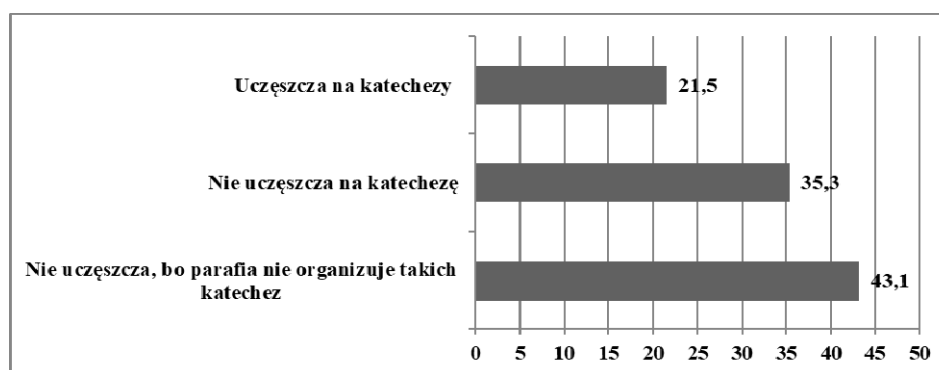
Co piąty pytany uczęszcza na katechezę do swojej parafii (21,5%). Nie bierze w niej udziału 35,3% ankietowanych. Większość badanych nie uczestniczy w katechezie dorosłych, gdyż ich parafia takich katechez nie organizuje. Odsetek tych ankietowanych wynosi 43,1%. Mając na uwadze powyższe deklaracje (wykres 3), wedle których 27,7% badanych pogłębia religijność przez udział w katechezie parafialnej, wolno sądzić, że gdyby znalazła się one w ofercie duszpasterskiej rodzimej parafii, to partycypacja w niej byłaby bardziej popularna. Kolejne pytanie dotyczyło doprecyzowania powodów, przez które badani nie biorą udziału w katechezie. Ich strukturę przedstawia wykres 5.

⁴³ A. POTOCKI, *Wychowanie religijne*, s. 345-347.

⁴⁴ Tamże, s. 342-434.

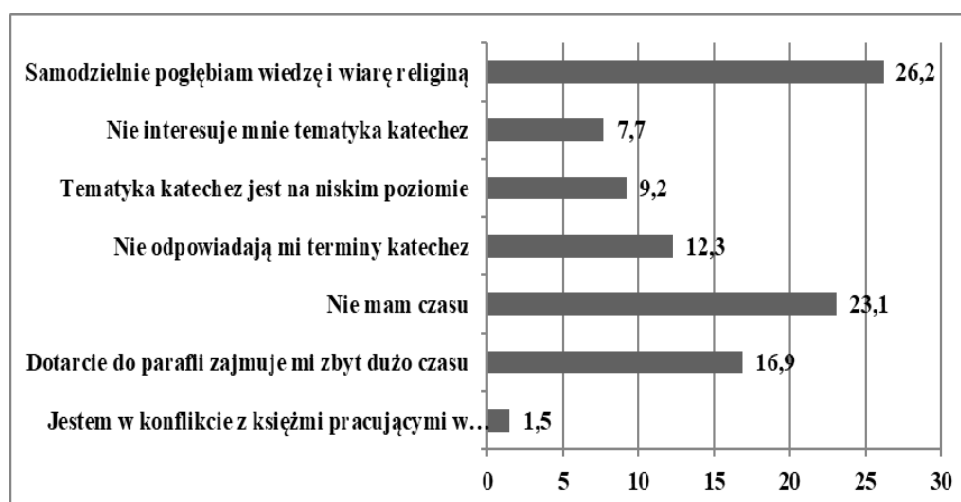
⁴⁵ Tamże, s. 349.

Wykres 4. Udział badanych w katechezie dorosłych organizowanej w ich parafii (w %)

Źródło: Badanie pilotażowe „Transmisja kulturowo-religijna w polskich parafiach i ośrodkach duszpasterskich we Francji”, październik 2019 r.

Wykres 5. Powody nieuczestniczenia badanych w katechezie dorosłych organizowanych w ich macierzystej parafii (w %)

Źródło: Badanie pilotażowe „Transmisja kulturowo-religijna w polskich parafiach i ośrodkach duszpasterskich we Francji”, październik 2019 r.

Najpopularniejszym powodem braku uczestnictwa w katechezie, organizowanej w macierzystej parafii, jest samodzielne pogłębianie wiary i wiedzy religijnej. Wskazuje na nie 26,2%. Następnie pytani odwołują się do uzasadnień o charakterze organizacyjnym – braku czasu (23,1%), czasochłonnym

dojeździe do parafii (16,9%) i niedogodnych terminach katechez (12,3%). Niski poziom katechez zniechęca do udziału w nich 9,2% indagowanych, 7,7% pytanych nie jest zainteresowane ich tematyką, a na konflikt z księżmi pracującymi w parafii wskazuje 1,5% z nich.

Przedstawione wyżej cele katechezy dorosłych są realizowane m.in. przez organizowanie wykładów i prelekcji. Ich naturalną problematykę stanowią tematy z zakresu teologii dogmatycznej, duchowości, liturgiki, biblistyki, historii Kościoła i katolickiej nauki społecznej. Niemniej katecheza dorosłych z racji tego, że ma formować wiarę, która ma być realizowana w konkretnych sytuacjach dnia codziennego i określonych warunkach społeczno-kulturowych, jest także otwarta na zagadnienia, które przyczyniają się do sekularyzacji i są zagrożeniem dla religijności. Do puli tych zagadnień należą w szczególności tematy dotyczące: gospodarki i mentalności rynkowej, demokracji, kryzysu autorytetów i autorytetu Kościoła, mentalności technicznej oraz kultury medialnej⁴⁶. Trudno rozsądzić, które z zagadnień winny dominować w katechezie parafialnej. Ona (jak już wiemy) ma przede wszystkim rozwijać więź z Bogiem, zaś dobór tematów jest złożonym postępowaniem, na które składają się zasadniczo zainteresowania prelegenta, sytuacja społeczno-kulturowa słuchaczy, ich zainteresowania czy program duszpasterski⁴⁷. W przeprowadzonych badaniach zapytaliśmy ankietowanych, jakie zagadnienia winny znaleźć się na katechezie dorosłych. Rozkład ich preferencji przedstawia tabela 2.

Do kategorii zagadnień, którym powinna być poświęcona katecheza dorosłych, należy przede wszystkim problematyka, która bezpośrednio jest związana z usytuowaniem respondentów w strukturze Kościoła. Nauczanie katechetyczne ma być zasadniczo poświęcone zagadnieniom modlitwy, duchowości (63,1%) oraz kwestiom życia rodzinnego i zawodowego (50,8%). Następnie ankietowani wskazują na problemy z obszaru doktryny Kościoła (47,7%), roli świeckich w Kościele (41,5%) oraz liturgii (40,0%). Wyrażna mniejszość dostrzega związek między katechezą i zagadnieniami o polskiej kulturze (33,8%) oraz o życiu społeczno-politycznym (30,8%). Rozkład odpowiedzi dodatkowo pokazuje, że katecheza jest postrzegana przez badanych jako forma nauczania, która jednoznacznie ma być poświęcona zagadnieniom religijnym. Potwierdza to także układ skumulowanych odpowiedzi „zdecydowanie tak” i „raczej tak”. Ankietowani wskazali przede wszystkim

⁴⁶ Tamże, s. 233-252.

⁴⁷ W. KLIMSKI, *Eschatologia na ambonie. Kazania i wiara Polaków w rzeczy ostateczne. Studium socjologiczne*, Kraków: Zakład Wydawniczy Nomos 2018, s. 46.

na tematykę: modlitwy (95,4%), życia rodzinnego i zawodowego (92,3%), liturgii (89,2%), roli świeckich w Kościele (84,6%), doktryny Kościoła (81,5%), polskiej kultury i dziedzictwa (73,8%) i życia społeczno-politycznego (61,5%). Dwa ostatnie typy zagadnień zostały na dodatek wskazane jako te, którym jednoznacznie nie należy poświęcać katechez oraz raczej nie należy. Tak uważa odpowiednio: 9,2% i 1,5%, a także 18,5% i 15,4% indagowanych.

Tabela 2. Tematy, które według respondentów powinny być podjęte na katechezie dorosłych (w %)

Kategorie odpowiedzi	Tematy katechez						
	Doktryna Kościoła	Modlitwa i życie duchowe	Liturgia	Rola świeckich w Kościele	Życie rodzinne i zawodowe	Życie społeczne i polityczne	Polska kultura i jej dziedzictwo
Zdecydowanie tak	47,7	63,1	40,0	41,5	50,8	30,8	33,8
Raczej tak	33,8	32,3	49,2	43,1	41,5	30,8	40,0
Raczej nie	6,2	1,5	6,2	12,3	6,2	18,5	15,4
Zdecydowanie nie	1,5	0,0	0,0	0,0	0,0	9,2	1,5
Trudno powiedzieć	10,8	3,1	4,6	3,1	0,0	10,8	9,2
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: Badanie pilotażowe „Transmisja kulturowo-religijna w polskich parafiach i ośrodkach duszpasterskich we Francji”, październik 2019 r.

Do kategorii zagadnień, którym powinna być poświęcona katecheza dorosłych, należy przede wszystkim problematyka, która bezpośrednio jest związana z usytuowaniem respondentów w strukturze Kościoła. Nauczanie katechetyczne ma być zasadniczo poświęcone zagadnieniom modlitwy, duchowości (63,1%) oraz kwestiom życia rodzinnego i zawodowego (50,8%). Następnie ankietowani wskazują na problemy z obszaru doktryny Kościoła (47,7%), roli świeckich w Kościele (41,5%) oraz liturgii (40,0%). Wyraźna mniejszość dostrzega związek między katechezą i zagadnieniami o polskiej kulturze (33,8%) oraz o życiu społeczno-politycznym (30,8%). Rozkład odpowiedzi dodatkowo pokazuje, że katecheza jest postrzegana przez badanych jako forma nauczania, która jednoznacznie ma być poświęcona zagadnieniom religijnym. Potwierdza to także układ skumulowanych odpowiedzi „zdecydowanie

tak” i „raczej tak”. Ankietowani wskazali przede wszystkim na tematykę: modlitwy (95,4%), życia rodzinnego i zawodowego (92,3%), liturgii (89,2%), roli świeckich w Kościele (84,6%), doktryny Kościoła (81,5%), polskiej kultury i dziedzictwa (73,8%) i życia społeczno-politycznego (61,5%). Dwa ostatnie typy zagadnień zostały na dodatek wskazane jako te, którym jednoznacznie nie należy poświęcać katechez oraz raczej nie należy. Tak uważa odpowiednio: 9,2% i 1,5%, a także 18,5% i 15,4% indagowanych.

ZAKOŃCZENIE

Przeprowadzony pilotaż pokazuje, że opracowana ankieta pozwala uchwycić wybrane aspekty edukacji religijnej. Spełnia metodologiczny wymóg trafności, mierząc w sposób dokładny frekwencję metod rozwijania wiary. Tym samym odpowiada powziętym zamierzeniom badawczym. Pozwala na wyróżnienie kategorii respondentów, którzy w różnoraki sposób odnoszą się do praktyki pogłębiania więzi z Bogiem i umożliwia wnioskowanie na temat ich zaangażowania w religijność. Wolno sądzić, że również po wykorzystaniu tego narzędzia w badaniu podstawowym będzie możliwe opracowanie kontinuum zachowań: od kohorty zaangażowanych, zainteresowanych rozwojem wiary i w związku z tym głęboko religijnych do niepodjmujących edukacji religijnej i zdystansowanych wobec wiary. Dzięki pilotażowi możliwe jest określenie frekwencji wielu sposobów rozwijania więzi ze Stwórcą, pokazał on również, że zawarte w ankiecie metody są realizowane w badanej populacji. Nie spotkaliśmy się z sytuacją, w której zapytalibyśmy o praktyki, które nie były podejmowane lub postrzegane jako niejasne (niezrozumiałe). W zakresie edukacji religijnej narzędzie badawcze koresponduje z aktywnościami badanej zbiorowości, która jest jego adresatem. Pytania i odpowiedzi ankiety również są dla indagowanych zrozumiałe i logiczne. Badani w czasie trwania zwiadu badawczego nie zwracali się (choć mieli taką możliwość) z prośbą do jego organizatorów o stosowne wyjaśnienia. Badane aspekty problematyki badawczej, hipotezy zostały poprawnie zoperacjonalizowane i zastosowano właściwe wskaźniki. Przygotowane narzędzie może być wykorzystane w badaniu podstawowym.

Powyższe konstatacje dowodzą, że w badanej populacji nadal jest prowadzone wychowanie religijne i ona sama jest wciąż religijna. Ostrożnie wolno sądzić, że są to właściwości występujące w całej zbiorowości Polonii francuskiej. Ponieważ badania nie miały charakteru reprezentatywnego, więc nie

rozstrzygamy ostatecznie tych przypuszczeń i nie orzekamy o zasięgu intensywności zjawiska.

Respondenci biorący udział w badaniu stanowią zbiorowość, w której są podejmowane praktyki rozwijające więź z Bogiem. Najpopularniejszą z nich jest słuchanie kazań i modlitwa indywidualna. Pierwszą z nich realizuje 95,4% zapytanych, a drugą (codziennie i kilka razy w tygodniu) 87,7%. Modlitwa z rodziną również jest obecna w badanej populacji. Kilka razy w tygodniu i częściej podejmuje ją 33,8% indagowanych. Ponad połowa z nich prowadzi częste i bardzo częste rozmowy o tematyce religijnej z przyjaciółmi (55,4%) i dziećmi (53,8%). Niewiele mniej przyznaje się do takich rozmów z małżonkami (49,2%) oraz pozostałymi członkami rodziny (47,7%). Natomiast mniejszą popularnością cieszy się katecheza dorosłych organizowana w parafii ankietowanych. Uczestniczy w niej co piąty zapytany (21,5%). Zasadniczymi powodami absencji jest samodzielne pogłębianie wiary i wiedzy religijnej (26,2%) oraz brak czasu (23,1%), czasochłonne dojazdy do parafii (16,9%), niedogodne terminy (12,3%). Ankietowani proponują, aby problematyka katechez dotyczyła modlitwy, duchowości (63,1%) oraz życia rodzinnego i zawodowego (50,8%). Tematy katechezy dorosłych są zasadniczo związane z problematyką religijną oraz z usytuowaniem respondentów w strukturze Kościoła. Świadczy to, że postrzegają ją jako metodę rozwijającą ich religijność.

W badanej populacji ponad połowa dba o rozwój wiary i samodzielnie podejmuje różnorakie działania, które do tego prowadzą. Ich pula jest bogata. Podejmowane są nie tylko tradycyjne praktyki wychowania religijnego (stosowane od samych początków chrześcijaństwa) – słuchanie kazań, modlitwa, czytanie Pisma Świętego, udział w pielgrzymkach, ale także współczesne, jak: korzystanie ze stron internetowych, czytanie książek religijnych, oglądanie programów telewizyjnych bądź słuchanie audycji radiowych. To pokazuje intencjonalne zaangażowanie w edukację religijną większej części tej zbiorowości. Popularne są inicjatywy służące nie tylko pogłębianiu osobistej więzi z Bogiem, ale także więzi innych (zazwyczaj bliskich) osób. Należą do nich przede wszystkim rozmowy na tematy religijne, chociaż trzeba pamiętać, że na podstawie materiału empirycznego nie możemy ostatecznie rozstrzygnąć, jaki odsetek z nich ma charakter edukacyjny. Praktykowana jest tu także modlitwa wspólna – wyraźny wskaźnik wzajemnej troski o wiarę modlących się i świadczący o budowaniu atmosfery religijnej w rodzinie. Wprawdzie jest ona rzadziej podejmowana, to jednak trzeba ocenić, że jest to praktyka relatywnie częsta. Przywołajmy tu tylko dla pewnego

wyobrażenia (pamiętając o stosownych proporcjach i uwarunkowaniach metodologicznych) czasowo odległy przykład, ale przez to dobitnie wskazujący na duże zaangażowanie naszych ankietowanych w modlitwę wspólną w rodzinie. W Polsce pod koniec lat 70. XX w., kiedy katolicyzm wyraźnie dominował, a procesy sekularyzacji nie były tak silne jak dziś, w środowiskach tradycyjnych (wiejskich) codziennie wspólnie w rodzinie modliło się 1,4% indagowanych, okresowo 5,5% z nich, zaś nie modliło się 73% badanych⁴⁸. Pokazuje to, że procesy pluralizacji religijnej społeczeństwa francuskiego (wyrażające się w szerokim spektrum dróg prowadzących do Boga, sacrum i duchowości, o rozwiniętej indywidualizacji, sekularyzacji i obojętności religijnej) w odniesieniu do członków badanej populacji raczej skutkują budowaniem religijności kościelnej, dbającej o rozwój religijny niż pobożności selektywnej. Zachowania ankietowanych również argumentują żywotność figury Polka-katolika w tej zbiorowości. Ta specyfika polskich emigrantów we Francji zdaje się tutaj trwać.

Jaki będzie dalszy los edukacji religijnej i religijności respondentów biorących udział w tym badaniu? Trudno powiedzieć. Wydaje się, że z racji dużego zaangażowania w wychowanie religijne ich więź z Bogiem się utrzyma, a religijność zachowa kościelny charakter. Będzie się jednak nieustannie mierzyć z odmiennymi trendami kulturowymi, które temu zaangażowaniu nie będą sprzyjać. Na ich znaczenie zwracali już uwagę badacze, pisząc o uleganiu Polonii aksjologii konsumpcyjnej, naśladowaniu Francuzów, odchodzeniu od polskich tradycji religijnych czy zanikaniu wśród niej znajomości języka ojczystego i wygasaniu troski o niego⁴⁹. Dodatkowo niektóre z tych procesów zachodzą w polskim społeczeństwie. Obserwuje się, że więź z religią i Kościołem słabnie. Trendy te są szczególnie zaawansowane w środowiskach studenckich, a przecież to właśnie studenci stanowią zasadniczo potencjalne zaplecze Polonii francuskiej. W latach 1988-2018 spadł odsetek studentów głęboko wierzących (z poziomu 18% do 11%), wierzących (z 56,3% do 47,7%) i jednocześnie wzrosła liczebność obojętnych wobec wiary (z 4,3% do 10,2%) oraz niewierzących (z 4,6% do 6,3%). Podobne zmiany dokonały się w obszarze praktyk religijnych. Studenci praktykujący systematycznie w 2018 r. stanowili 30,2% badanych, a w 1988 ich populacja liczyła 52,9%. Zyskiwało na popularności nieregularne praktykowanie (wzrost z 22,3% do 26,1%), rzadkie (z 12,3% do 19,8%) oraz postawa zupełnego

⁴⁸ W. PIWOWARSKI, *Religijność miejska*, s. 279.

⁴⁹ R. DZWONKOWSKI, *Współczesna Polonia francuska*, „Collectanea Theologica” 59(1989), s. 142-146.

braku praktyk (z 11,1% do 13,4%)⁵⁰. Krótko mówiąc, zanikanie religijności instytucjonalnej to tendencja wiodąca zarówno w społeczeństwie polskim, jak i francuskim. Wolno ostrożnie sądzić, że ta forma pobożności nie będzie popularna również w całej społeczności Polonii francuskiej. Szczególnie w wersji religijności kościelnej, którą przede wszystkim reprezentują nasi respondenci.

BIBLIOGRAFIA

- BABBIE E., *Badania społeczne w praktyce*, tłum. W. Betkiewicz, M. Bucholc, P. Gadomski i in., Warszawa: PWN 2007.
- BABIŃSKI G., *Ukraińcy w Polsce współczesnej i ich wizja własnej kultury oraz polskiej kultury dominującej*, [w:] *Kultura dominująca jako kultura obca. Mniejszości kulturowe a grupa dominująca w Polsce*, red. J. Mucha, Warszawa: Oficyna Naukowa 1999, s. 92-116.
- BIENKUŃSKA A., CIECIELONG P., GÓRALCZYK A., GUDASZEWSKI G., PIASECKI T., SADŁOŃ W., *Wyznania religijne w Polsce w latach 2015-2018*, Warszawa: Główny Urząd Statystyczny 2019.
- BILICKA B., *Katechizacja*, [w:] *Leksykon socjologii religii. Zjawiska – badania – teorie*, red. M. Libiszowska-Żółtkowska, J. Mariański, Warszawa: Verbinum, 2004, s. 176-178.
- BOGUSZEWSKI R., *Od zinstytucjonalizowanej do zindywidualizowanej: religijność Polaków w procesie przemian*, [w:] *Globalny i lokalny wymiar religii. Polska w kontekście europejskim*, red. I. Borowik, A. Górny, W. Świątkiewicz, Kraków: Zakład Wydawniczy Nomos 2016, s. 135-147.
- BOROWIK I., *Procesy instytucjonalizacji i prywatyzacji religii w powojennej Polsce*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego 1997.
- BOROWIK I., *Przemiany religijności w Polsce na tle transformacji w Europie Środkowo-Wschodniej i globalizacji*, [w:] *Globalny i lokalny wymiar religii. Polska w kontekście europejskim*, red. I. Borowik, A. Górny, W. Świątkiewicz, Kraków: Zakład Wydawniczy Nomos 2016, s. 7-16.
- BRUDZISZ M., *Stan badań nad dziejami Polskiej Misji Katolickiej we Francji*, [w:] *W kręgu badań nad Polonią i duszpasterstwem polonijnym. Istota i metodologia*, red. ks. S. Zych, B. Walicki, Lublin: Ośrodek Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym KUL 2015, s. 321-355.
- CZARNOWSKI S., *Kultura religijna wiejskiego ludu polskiego*, [w:] *TENŻE, Dzieła*, t. 1, Warszawa: PWN 1956, s. 87-107.
- DZWONKOWSKI R., *Ideowe oblicze współczesnej Polonii francuskiej*, [w:] *Współczesne środowiska emigracji polskiej. Sytuacja duszpasterska*, red. J. Bakalarz, Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL, 1985, s. 65-88.
- DZWONKOWSKI R., *Polonijne placówki duszpasterskie i integracja (na przykładzie Francji)*, „*Studia Polonijne*” 6(1983), s. 165-179.

⁵⁰ S.H. ZARĘBA, M. ZARZECKI, *Homo consumens, homo eligens, homo creator – procesy fragmentyzacji życia religijnego w zbiorowości młodzieży akademickiej*, [w:] *Między konstrukcją a dekonstrukcją uniwersum znaczeń. Badania religijności młodzieży akademickiej w latach 1988-1998-2005-2017*, red. S.H. Zaręba, M. Zarzecki, Warszawa: Warszawskie Wydawnictwo Socjologiczne 2018, s. 16-17.

- DZWONKOWSKI R., Współczesna Polonia francuska, „Collectanea Theologica” 59(1989), s. 137-146.
- DZWONKOWSKI R., Życie religijne Polonii Francuskiej w latach 1920-1986 jako wyraz więzi z krajem pochodzenia, „Studia Polonijne” 15(1993), s. 33-44.
- GRABOWSKA M., Religia, jednostka, wspólnota, „Chrześcijaństwo – Świat – Polityka” 2008, nr 2, s. 5-22.
- GRUSZCZYŃSKI L.A., Badania pilotażowe, [w:] Badania empiryczne w socjologii, t. 1, oprac. M. Malikowski, M. Niezgoda, Tyczyn: Wyższa Szkoła Gospodarcza w Tyczynie 1997, s. 331-343.
- GRZESZKIEWICZ-RADULSKA K., Metody badań pilotażowych, „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Sociologica” 42(2012), s. 113-141.
- <https://eglise.catholique.fr/guide-eglise-catholique-france/statistiques-de-leglise-catholique-france-monde/statistiques-de-leglise-catholique-france/les-sacrements-en-france/> [dostęp: 10.01.2021].
- <https://mission-catholique-polonaise.pl/pmk> [dostęp: 10.01.2021].
- KLIMSKI W., Eschatologia na ambonie. Kazania i wiara Polaków w rzeczy ostateczne. Studium socjologiczne, Kraków: Zakład Wydawniczy Nomos 2018.
- KLIMSKI W., Religijność i patriotyzm – aktualność relacji, [w:] Cooltura nocą. Europejska Noc Muzeów w Warszawie 2018, red. M. Kawińska, S.H. Zaręba, Warszawa: Warszawskie Wydawnictwo Socjologiczne, s. 125-142.
- KOSEŁA K., Polak i katolik. Splątana tożsamość, Warszawa: IFiS PAN 2003.
- KOSTRZEWA Z., Informacja o rozmiarach i kierunkach czasowej emigracji z Polski w latach 2004-2018, „GUS. Informacje Sygnalne”, file:///C:/Users/ADALBE~1/AppData/Local/Temp/informacja_o_rozmiarach_i_kierunkach_czasowej_emigracji_z_polski_w_latach_2004-2018.pdf [dostęp: 10.01.2021].
- KROTOFIL J., Religia w procesie kształtowania tożsamości wśród polskich migrantów w Wielkiej Brytanii, Kraków: Zakład Wydawniczy Nomos 2013.
- ŁAKOMY H., Państwo a Kościół we Francji. Historia i współczesność, Kraków: Wydawnictwo Naukowe WSP 1999.
- MADEJ M., PASEK Z., Kulturowe i prawne aspekty kontrowersji wokół chusty muzułmańskiej we Francji, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 15(2012), s. 185-216.
- MAJKA J., Historyczno-kulturowe uwarunkowania katolicyzmu polskiego, [w:] Socjologia religii. Wybór tekstów, red. F. Adamski, Kraków: Wydawnictwo Apostolstwa Modlitwy 1984, s. 245-257.
- MARIAŃSKI J., Praktyki religijne w Polsce w procesie przemian, [w:] Postawy społeczno-religijne Polaków 1991-2012, red. L. Adameczuk, E. Firlit, W. Zdaniewicz, Warszawa: Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego 2013, s. 59-102.
- MICHALSKA M., Polacy w Pradze i ich związki z ojczyzną – stara i nowa emigracja, [w:] Polacy poza granicami kraju u progu XXI wieku. Różne oblicza polskiej tożsamości, red. M. Michalska, Wrocław: Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, Uniwersytet Wrocławski, t. 52, 2011, s. 107-120.
- NARECKI Z., Modlitwa, [w:] Leksykon socjologii religii. Zjawiska – badania – teorie, red. M. Libiszowska-Żótkowska, J. Mariański, Warszawa: Verbinum 2004, s. 247-248.
- NECEL W., Katolickie duszpasterstwo na emigracji, [w:] Kościół katolicki w Polsce 1991-2011. Rocznik statystyczny, red. P. Ciecłag, P. Łysoń, W. Sadłoń, W. Zdaniewicz, Warszawa: ISKK SAC GUS 2014, s. 155-161.

- NOWAK-DANKOWSKA A., NOWAK K., Między Wschodem a Zachodem. Wokół postaw i dylematów Polaków moldawskich, [w:] Polacy poza granicami kraju u progu XXI wieku. Różne oblicza polskiej tożsamości, red. M. Michalska, Wrocław: Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, Uniwersytet Wrocławski 2011, s. 221-232.
- PIWOWARSKI W., Religijność miejska w rejonie uprzemysłowionym, Warszawa: Biblioteka Więzi 1977.
- PIWOWARSKI W., Religijność wiejska w warunkach urbanizacji. Studium socjologiczne, Warszawa: Biblioteka Więzi 1971.
- PORTIER P., Les mutations du religieux dans la France contemporaine, „Social Compass”, 59(2012), nr 2, s. 193-207.
- POTOCKI A., Wychowanie religijne w polskich przemianach, Warszawa: Wydawnictwo UKSW 2007.
- SKŁODOWSKI B., Kształt edukacji religijnej we Francji „Studia Katechetyczne” 12(2016), s. 79-96.
- STRZELEC M., Nauczanie religii w wybranych krajach Europy na przełomie tysiącleci, [w:] Edukacja w cywilizacji XXI wieku, red. A. Buchner-Jeziorska, M. Sroczyńska, Kielce: Wyższa Szkoła Umiejętności 2005, s. 167-178.
- SZTABIŃSKI P.B., Jak połączyć pilotaż z badaniem próbnym? Przykład Europejskiego Sondażu Społecznego 2004, „ASK: społeczeństwo, badania, metody” 14(2005), s. 55-75.
- UKLAŃSKA K., Życie po życiu. Studium socjologiczne pośmiertnych ról Jana Pawła II, Kraków: Zakład Wydawniczy Nomos 2018.
- WINNICKI, Z.J., Stan obecny i perspektywy polskiej mniejszości narodowej na Białorusi, [w:] Polacy poza granicami kraju u progu XXI wieku. Różne oblicza polskiej tożsamości, t. 52, red. M. Michalska, Wrocław: Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, Uniwersytet Wrocławski 2011, s. 155-168.
- WYSOCKI A., Dynamika zmian w parafii a jej elementy istotne. Śladami pioniera socjologii parafii ks. Franciszka Mika, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe UKSW 2018.
- WYSOCKI A., Parafie rzymskokatolickie na przedmieściach Paryża wobec integracji imigrantów, [w:] Religia wobec wyzwań współczesności z perspektywy nauk społecznych, red. I. Borowik, S. Grotowska, P. Stawiński, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar 2018, s. 295-316.
- ZAMORA D.K., Kościół domowy w rodzinie w ujęciu Katechizmu Kościoła katolickiego, „Studia Warmińskie” 2001, nr 30, s. 319- 338.
- ZARĘBA S.H., ZARZECKI M., Homo consumens, homo eligens, homo creator – procesy fragmentyzacji życia religijnego w zbiorowości młodzieży akademickiej, [w:] Między konstrukcją a dekonstrukcją uniwersum znaczeń. Badania religijności młodzieży akademickiej w latach 1988-1998-2005-2017, red. S.H. Zaręba, M. Zarzecki, Warszawa: Warszawskie Wydawnictwo Socjologiczne 2018, s. 9-26.
- ZELMA A., Jan Paweł II nauczycielem modlitwy, „Studia Elbląskie” 2012, nr 13, s. 167-184.

WYKAZ SKRÓTÓW

- FC – Adhortacja Jana Pawła II o zadaniach rodziny chrześcijańskiej w świecie współczesnym *Familiaris Consortio*.
- KKK – Katechizm Kościoła Katolickiego.

WYCHOWANIE RELIGIJNE WŚRÓD POLONII FRANCUSKIEJ W ŚWIETLE BADAŃ WSTĘPNYCH

Streszczenie

Tematem artykułu są sposoby pogłębiania wiary religijnej przez Polonię związaną z polskimi parafiami i ośrodkami duszpasterskimi we Francji. Źródłem informacji są badania empiryczne zrealizowane w 2019 r. Wykorzystanymi wskaźnikami pogłębiania wiary była praktyka modlitwy prywatnej, modlitwy wspólnej z rodziną, rozmowy na tematy religijne z bliskimi i nieznanymi oraz udział w parafialnej katechezie dorosłych. Pytano również o takie metody rozwijania wiary jak: słuchanie kazań, czytanie Pisma Świętego, udział w pielgrzymkach, udział w spotkaniach grup modlitewnych, korzystanie z religijnych stron internetowych, czytanie książek religijnych, oglądanie programów religijnych w telewizji, słuchanie religijnych audycji radiowych, czytanie prasy religijnej, rozmowy z księżmi na tematy religijne. Podjętą problematyka sytuuje się w ramach socjologii wychowania. Źródłem informacji są natomiast badania wstępne zrealizowane w trzech polskich parafiach we Francji. Miały one na celu weryfikację narzędzia badawczego, co jest konieczną procedurą w przygotowaniu badań podstawowych. Nie są to badania reprezentatywne, natomiast pokazują kondycję wychowania religijnego w badanej populacji. Według nich ponad połowa respondentów interesuje się pogłębianiem swojej wiary i podejmuje różne działania, aby ją rozwijać. Reprezentują oni religijność kościelną. Argumentem dla podjęcia tematyki wychowania religijnego wśród Polonii francuskiej jest pluralizm religijny francuskiego społeczeństwa oraz idea Polaka-katolika. Są to zasadnicze konteksty edukacji religijnej tej grupy emigrantów, które zostały rozwinięte w niniejszym artykule.

Słowa kluczowe: Polonia francuska; wychowanie religijne; pluralizm religijny; Polak-katolik; badania wstępne.

RELIGIOUS EDUCATION AMONG THE POLISH COMMUNITY IN FRANCE FROM THE PERSPECTIVE OF A PILOT STUDY

Summary

The subject of this article are ways of deepening faith by the Polish community in France, which is associated with Polish parishes. In the study, the indicators of the development of faith were private prayer, prayer with family, conversations on religious topics, participation in catechesis, listening to sermons, reading the Holy Bible, participation in religious pilgrimages, reading religious websites, reading religious books, watching religious programs on TV, listening to religious radio broadcasts, reading religious press, conversations with priests on religious topics. This issue is located in the sociology of education. The source of information are pilot studies that were carried out in 2019 in three Polish parishes in France. They were to verify the survey, which is a necessary procedure in the preparation of basic research. These are not representative studies, but in this article they show the condition of religious education in the studied population. According to them, more than half of the respondents are interested in deepening their faith and take various actions to develop it. They represent orthodox religiosity. An argument for undertaking the subject of religious education among French Polonia is the religious pluralism of French society and the idea of a Catholic Pole. These are the main contexts of religious education for this group of emigrants.

Keywords: Polish diaspora; religious education; religious pluralism; Catholic Pole; pilot studies.